

CONSIDERAȚII ASUPRA ORNAMENTICII OUĂLOR ÎNCONDEIATE DIN OLTENIA

VIORICA TĂTULEA

Gen considerat multă vreme minor, ba chiar prohibit la un moment dat, ouăle încondeiate au făcut prea puțin obiectul unor studii speciale, mai ales în ultimele decenii, motiv care ne-a determinat să ne orientăm cercetările în această direcție. Fără a încerca o tratare exhaustivă a domeniului, ne-am propus, în cele ce urmează, să prezentăm câteva considerații asupra ornamenticii ouălor încondeiate din Oltenia, considerații bazate în primul rând pe studiul colecției Muzeului Olteniei,¹ pe cercetările de teren și, în măsura în care există, pe materialul bibliografic.²

O primă precizare care se impune a fi făcută asupra colecției Muzeului Olteniei este aceea că ea cuprinde, în genere, ouă încondeiate, realizate în prima jumătate a secolului XX, afirmație bazată în primul rând pe perioada în care au trăit colecționarii cărora le-au aparținut inițial, precum și pe faptul că unele piese sunt datate 1934 - 1938. Un ultim argument al vechimii lor îl constituie și faptul că în ultimele două decenii, instituția noastră nu a mai făcut, cu mici excepții, achiziții de ouă încondeiate.³

O analiză mai atentă a ornamenticii ouălor încondeiate, a cromaticii lor, a regulilor de dispunere a motivelor, relevă faptul că, în ciuda aparentei diversități de la zonă la zonă, și chiar de la creator la creator, există o mare unitate a fondului principal de motive, dovadă a vechimii lor, fapt ilustrat și de preponderența ornamentelor inspirate din ocupațiile de bază ale țăranilor. Remarcăm de asemenea, ca una dintre principalele motivații ale rafinamentului deosebit pe care l-a cunoscut, de-a lungul timpului, arta înfrumusețării ouălor, existența în toate zonele țării, deci și în Oltenia, a obiceiului dăruirii de ouă de Paști, la masă, de către fini nașilor, dar mai ales, la horă, de către fete, feciorilor, motiv pentru care exista o adevărată întrecere în a realiza exemplare cât mai împodobite, ajungându-se chiar, în unele cazuri, la o specializare a anumitor persoane, de regulă femei, la care doritorii apelau pentru a-și procura exemplare cât mai frumoase.

Dintre procedeele utilizate în general pentru înfrumusețarea ouălor de Paști, în Oltenia s-au folosit și încă se mai folosesc cel al colorării simple, precum și cel al „încondeierii”, al „scrierii” cu ceară, procedeu mult mai complex, care presupune și un incontestabil talent din partea aceluia sau aceleia care îl practică, ouăle ornamentate prin „scriere” constituind totodată și cele mai realizate creații ale genului.

Fără a intra în amănunte referitoare la tehnica încondeierii ouălor, tehnică bazată pe cruțarea fondului, vom încerca să ne referim, pe scurt, la unele probleme legate de organizarea decorului, de principiile de dispunere, dar mai ales de marea diversitate a motivelor.

Decorarea începe cu împărțirea câmpurilor ornamentale, constituindu-se două, patru, șase sau chiar mai multe suprafețe, prin trasarea unor axe verticale, perpendiculare pe cel transversal. Adeseori este utilizat pentru trasarea câmpurilor câte un brâu orizontal sau vertical, format din motive florale, stilizate sau geometrice (Pl. VII/9). Foarte frecvent este folosit și procedeul împărțirii întregii suprafețe a oului în diverse motive geometrice (triunghiuri și romburi mai ales), având, fie în vârfuri, fie înscrise, flori stilizate. (Pl. III / 2-3).

Calitățile artistice ale ouălor încondate sunt conferite mai ales de maniera în care sunt realizate compozițiile ce respectă regulile simetriei, repetiției și a alternanței, de simțul proporțiilor, de marea gamă motivistică, cu origini atât de diferite, precum și de colorit.

Deosebit de interesantă este semantica diferitelor motive „scrise”, având adesea rădăcini străvechi. Se remarcă astfel preferința pentru motivul solar, ca simbol al primăverii, al luminii și al bucuriei de viață, reprezentat fie la cei doi poli ai oului, printr-o serie de cercuri concentrice, cu numeroase raze, fie pe suprafețele laterale, când motivul inundă cu razele sale întregul câmp.

La fel de răspândit este și motivul stelei cu patru sau opt brațe, de obicei încadrat într-o compoziție mai amplă, de „șabace”, motive geometrice ce sugerează broderile (Pl. I / 7-9). În unele cazuri steaua cu opt brațe poartă denumirea de „floarea străchinii” sau „roata plugului” (Pl. I / 8).

O grupă tematică extrem de frecventă o constituie motivele de inspirație directă din viață, cum ar fi „cârligul” reprezentat adesea sub forma unor brâie pe meridianele oului (Pl. V / 1; II / 4), devenit uneori „cârligul ciobanului” (Pl. II / 1-3), sau „calea rătăcită”, ce vrea să redea imaginea unui drum ca un labirint (Pl. II / 5-6). Alături de aceste motive, mai mult sau mai puțin stilizate, apar și motive figurative, reprezentând unelte și obiecte concrete : „sapa”, „grebla”, (Pl. II / 8-9), „fierul plugului” (Pl. I / 2-3), „furca pentru fân”, „coasa” (Pl. I / 1), „pirostrile”, „vârtelnița” (Pl. I / 4-6) - motiv ce poate fi interpretat și ca semn solar (Pl. I / 5-6).

Din decorul ouălor încondeiate nu puteau lipsi, dat fiind momentul calendaristic de care se leagă înnoșirea lor, motivele fitomorfe ce prezintă o mare varietate, fiind redată atât figurat, cât și în forme puternic stilizate. Printre cele mai frecvente amintim : ramura de brad (Pl. I / 4; V / 1-3; VI / 1-3; 8), „sacsia” sau glastra cu flori (Pl. VI / 7-9; V / 4-5), uneori cu rădăcinile figurate (Pl. V / 4), vița de vile (Pl. VI / 6), frunza jugastrului, frunza de stejar (Pl. VI / 5; V / 8), ghinda (V / 9), ghiocelul, panseaua, (Pl. V / 5; VI / 4), mărgăritarul (Pl. IX / 4), floarea de mușețel (Pl. VII / 2), trandafirul (Pl. VII / 8), unele dintre ele prezente și pe țesăturile de interior.

Din categoria motivelor zoomorfe, în decorul ouălor încondeiate apar mai ales formele stilizate: „ochiul șarpelui” (triunghiuri divers colorate dispuse pe întreaga suprafață a oului) „păianjenul”, „laba găinii”, „peștele” (Pl. IV / 1), „urechea lepurelui” (Pl. II / 7), „cocoșelul” (triunghiuri dispuse pe întreaga suprafață, umplute cu puncte), „coarnele berbecului” (motiv întâlnit frecvent pe țesături), dar și reprezentări figurative : peștele (Pl. VIII / 4-6), vulturul (Pl. IV / 6; VIII / 2), porumbelul (Pl. IV / 7), cocoșul (Pl. VIII / 1; 3), păunul (Pl. VIII / 7).

Motivele cele mai rare, dar și cele mai interesante, sunt cele antropomorfe, redată, cel mai adesea, nu izolat, ci în cadrul unor scene bine individualizate, cum ar fi cea în care se regăsește imaginea ciobanului cântând din fluier oilor sale, ca în tematica icoanelor pe sticlă ilustrând „Nașterea Domnului” sau cea a „horei”, la care se disting până și detalii de port popular (Pl. IV / 9).

O ultimă categorie de motive întâlnite în decorul ouălor încondeiate din Oltenia, aflată, totuși, paradoxal, în minoritate față de întregul repertoriu ornamental, o constituie motivele religioase. Dintre acestea, cea mai frecventă este crucea (Pl. III / 7-8) la care se adaugă, uneori, figuri de heruvimi (Pl. VIII / 8-9) sau, mai rar, scena Învierii.

Interesant este faptul că nu se poate vorbi de o preferință a motivelor pe arii geografice, ele regăsindu-se în toate zonele și subzonele Olteniei, ca și în celelalte provincii ale țării, de altfel. Ar fi de remarcat poate faptul că motive precum : sapa, grebla, furca, fierul plugului, apar mai frecvent în sudul Olteniei (Romanați, Dolj), zonă cu un mai pronunțat caracter agrar.

Alături de decor, la valoarea artistică a ouălor încondeiate din Oltenia contribuie fără îndoială și cromatica lor, bazată mai ales pe tonuri calde : roșu, ocru, bleu - verde, maron - roșcat, coloranții folosiți fiind cel mai adesea de origine vegetală, extrași din plante, flori, frunze, scoartă de copac.

O analiză a ornamenticii ouălor încondeiate din Oltenia nu poate face abstracție de situația oarecum aparte din bine cunoscutele centre oltenice de olari Vlădești (Vâlcea) și Oboga (Olt), în care a apărut și s-a perpetuat până în zilele noastre un fenomen mai puțin obișnuit, acela al încondeierii ouălor de către bărbați, de regulă olari, motivele ornamentale utilizate de ei fiind preluate de pe ceramică.

În comuna Vlădești femeile nu au practicat încondiatul ouălor, ci numai colorarea simplă. Primele ouă încondeiate au fost realizate în satul Valea Ursului, în urmă cu circa 50 - 60 de ani, mai întâi de către Andrei Povarangu, olar de meserie, apoi de către Costică Dinu, care nu se îndeletnicea cu olăritul.⁴ Dumitru Șchiopu, cunoscutul olar din satul Priporu (comuna Vlădești), a început să încondeieze ouă prin anul 1950 (dată la care practica deja olăria), după modelul ouălor dăruite socrului său de către Costică Dinu. Un alt olar din Priporu care s-a îndeletnicit temporar cu încondeiatul ouălor a fost și Gheorghe Gologan.⁵ Astăzi, Dumitru Șchiopu este singurul din comună care încondeiază ouă de Paști, pentru membrii familiei sale, deci nu la comandă sau pentru vânzare. Motivele utilizate de el atât în trecut cât și astăzi, sunt cele preluate de pe ceramica din Vlădești : spirale, siragul, linia

dreaptă, ramura cu frunze (Pl. IX / 6-9; X / 1-6), cromatica rezumându-se la roșul fondului, pe care se detașează albul ornamentelor.

Mult mai bogat este decorul ouălor realizate în centrul ceramic Oboga, inițial de către Constantin Diaconeasa, olar ce și-a extins măiestria artei sale de la modelarea ceramicii la încondeierea ouălor, pe care a transpus motive străvechi, specifice centrului : vulturul, cocoșul, peștele, broasca, păunul, pomul vieții (Pl. IV / 6-8).⁶ Fiul său, Tudor Diaconeasa, n-a mai continuat tradiția olăritului, dar și-a urmat tatăl, ajutat fiind și de mama sa, în practica încondeierii ouălor, preluând și îmbogățind repertoriul ornamental utilizat de tatăl său (Pl. VIII / 1-9), cu noi motive : mărgăritarul, frunza jugastrului, ghinda, fierul plugului, steaua, calea rătăcită (Pl. IX / 1-5).

O caracteristică a ouălor încondeiate la Oboga o constituie și cromatica lor inconfundabilă, bazată de obicei pe trei culori : negru, (extras din coajă de arin) pentru fond, roșu și portocaliu (sau galben) pentru ornamente. Ouăle încondeiate de către Teodor Diaconeasa păstrează uneori fondul alb, în timp ce pentru realizarea decorului, sunt utilizate aceleași culori folosite și de tatăl său.

În afara celor din familia Diaconeasa, la Oboga au mai existat și alți bărbați pricepuți în încondeierea ouălor, precum Nicu Vlad și Matei Marin,⁷ exemplarele executate de ei înscriindu-se în maniera centrului ceramic. Astăzi, singurul care mai încondeiază ouă, la comandă, este Tudor Diaconeasa, solicitat atât de muzee, cât și de colecționari și turiști străini.

Prin calitățile desenului, armonia cromatică și măiestria realizatorilor, ouăle încondeiate în anumite sate ale Olteniei (Drănic, Valea Stanciului - Dolj, Oboga - Olt sau Vlădești - Vâlcea) se impun printre realizările de seamă ale acestui domeniu, considerat în ultima vreme, pe bună dreptate, unul dintre genurile cele mai realizate ale artei noastre populare.

Quelques considérations sur l'ornementation des oeufs de Pâques d'Olténie

- Résumé -

L'étude se propose de présenter quelques considérations sur la tradition de décorer les oeufs de pâques dans les villages d'Olténie. On insiste non sur les techniques d'ornementation, mais sur les décor. Les ornements utilisés pour décorer les oeufs sont très variés, les plus fréquents étant les ornements géométriques et floraux, mais on utilise aussi des animaux, des oiseaux, des personnages humains et bien entendu des motifs religieux.

L'auteur accorde une intérêt particulier à la situation de deux villages olténniens : Oboga et Vlădești, bien connus pour la poterie confectionnée ici, où les oeufs de Pâques sont décorés par des hommes, d'habitude des potiers, qui utilisent les mêmes motifs que nous retrouvons sur la poterie.

1 Colecția Muzeului Olteniei, totalizând în prezent un număr de peste 1.000 de ouă încondeiate,
are la bază două importante fonduri vechi : Aman și Viñcenț, care îi conferă nu numai
garanția valorii artistice, dar și pe cea a vechimii.

2 Simion Florea Marin, *Sărbătorile la români*, vol. III, București, 1901; Al. Tzigara Samurcaș,
Ouăle de Paști, în „Convorbiri literare”, 41, 1907; Artur Gorovei; *Ouăle de Paști*, București,
1937; Maria I. Panaitescu, *Colecția de ouă încondeiate din diferite județe*, Din publicațiile
Casei Școalelor; Maria și Nicolae Zahacinski, *Elemente de artă decorativă populară*
românească, București, Editura Litera, 1985.

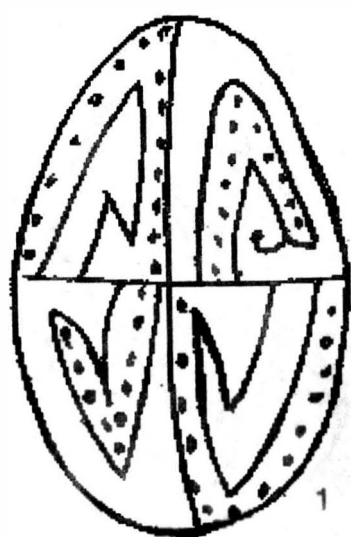
3 Celor două fonduri vechi ale muzeului, li s-au adăugat, în 1973, colecția Mircea Găgiu,
cuprinzând 76 exemplare, datând din perioada interbelică, precum și piesele achiziționate
recent din comuna Oboga, județul Olt, reprezentând creații actuale ale meșterului Teodor
Diaconeasa.

4 Informație : Dumitru Șchiopu, sat Priporu, com. Vlădești.

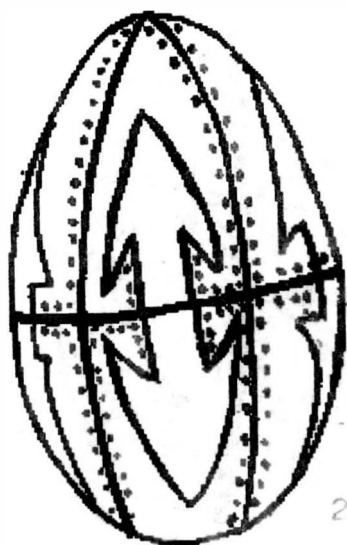
5 Idem.

6 Aceste exemplare au fost identificate de noi, în cadrul fondului vechi al muzeului, pe baza
cromaticii inconfundabile, dar mai ales a unor ornamente caracteristice (motive zoomorfe,
heruvimi), care se regăsesc și în creațiile actuale ale flului său.

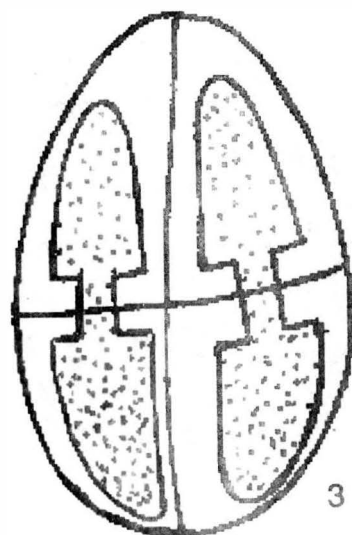
7 Maria și Nicolae Zahacinski, *op. cit*, p. 88.



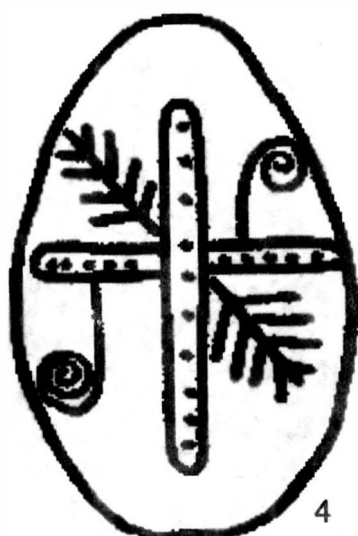
1



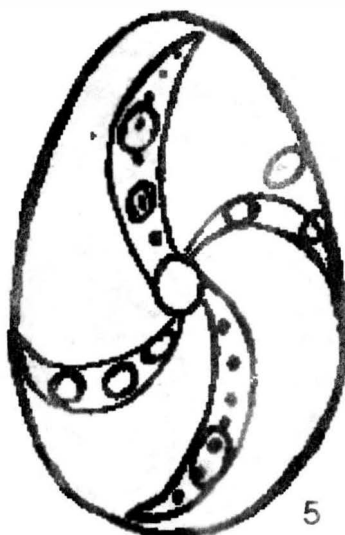
2



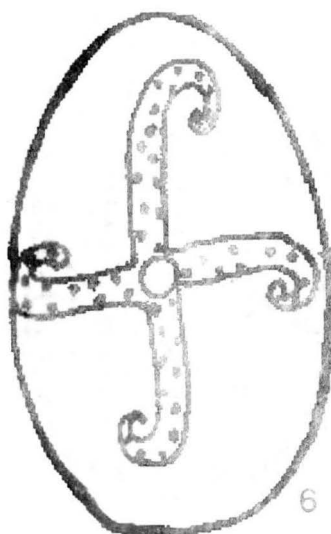
3



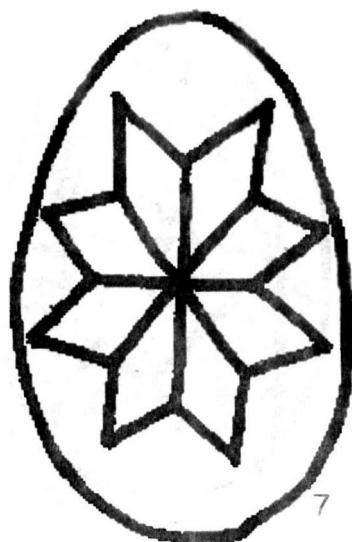
4



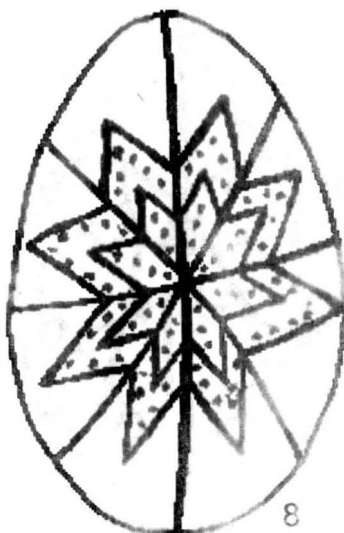
5



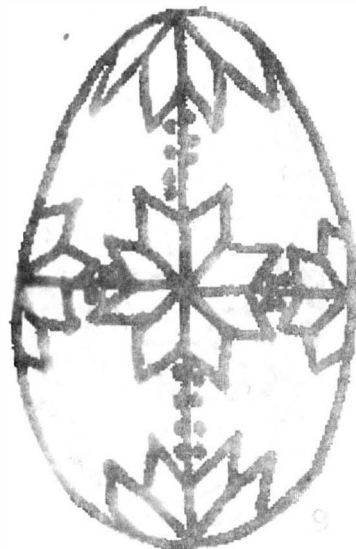
6



7

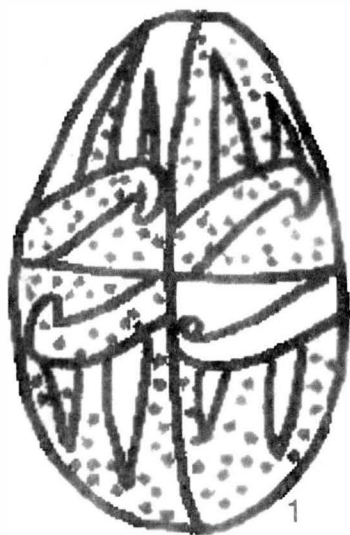


8



9

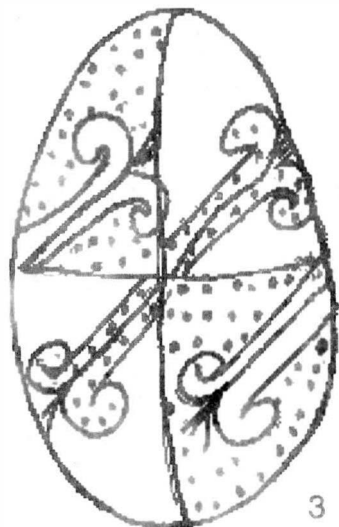
PLANS



1



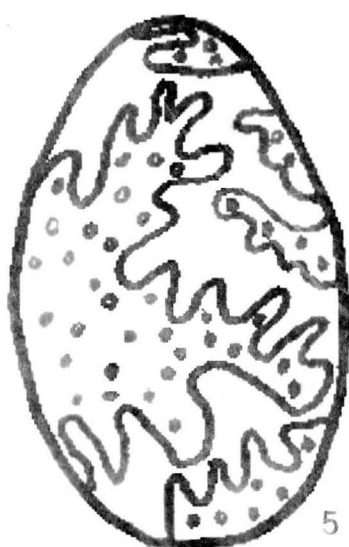
2



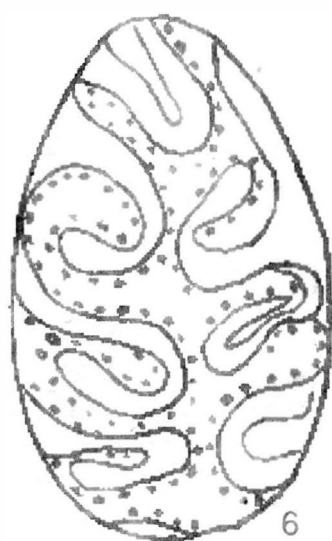
3



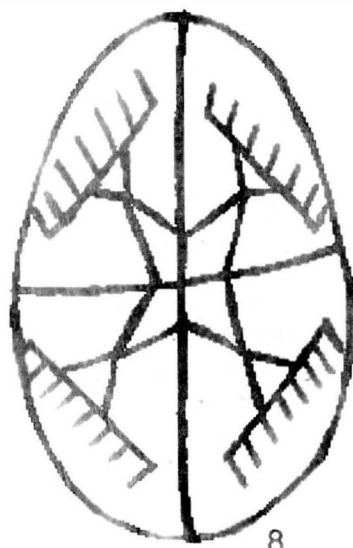
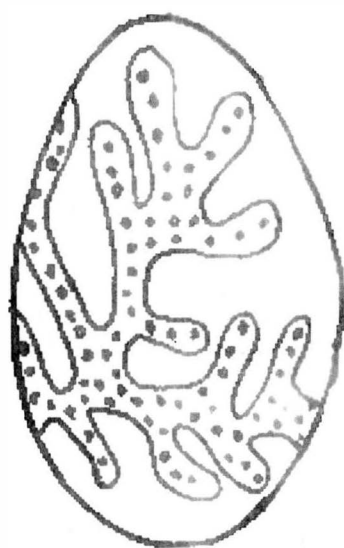
4



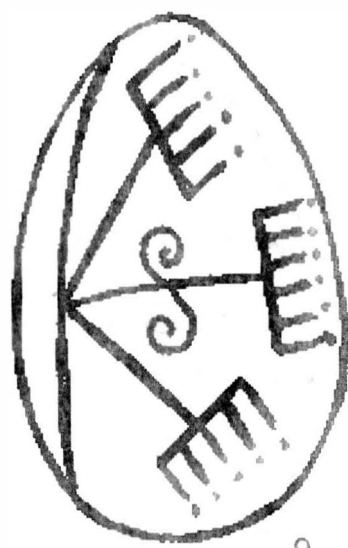
5



6

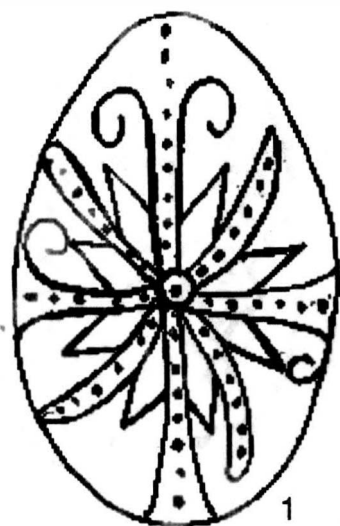


8

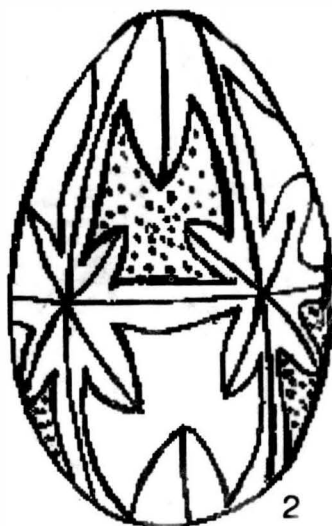


9

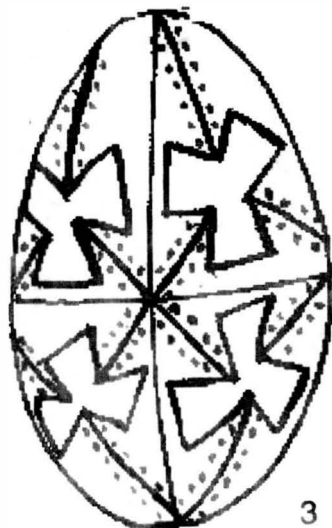
PLANSĂ II



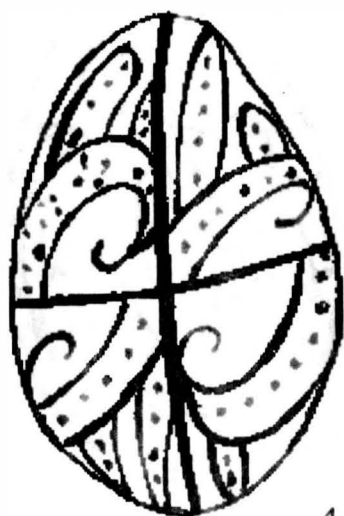
1



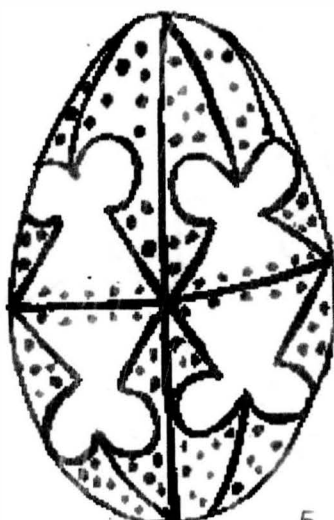
2



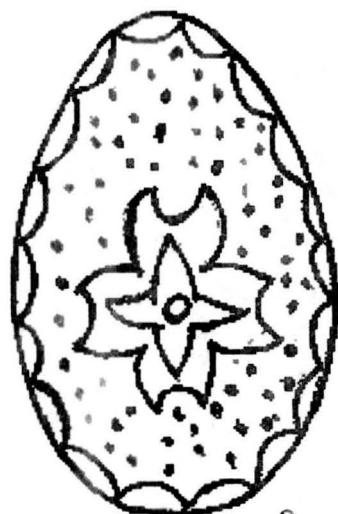
3



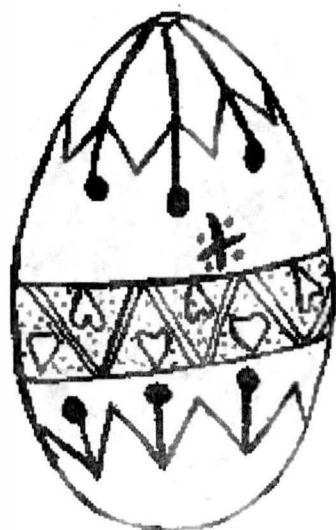
4



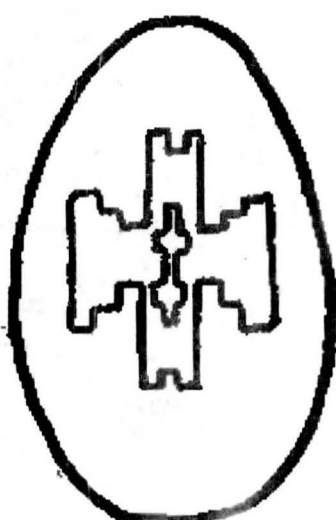
5



6



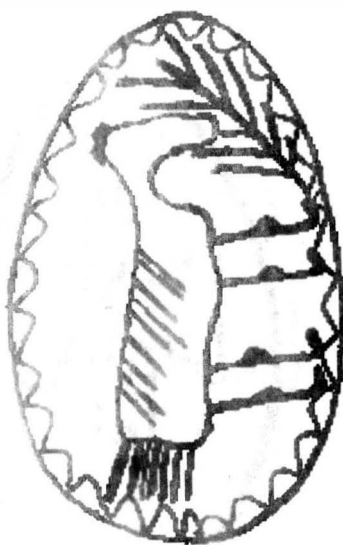
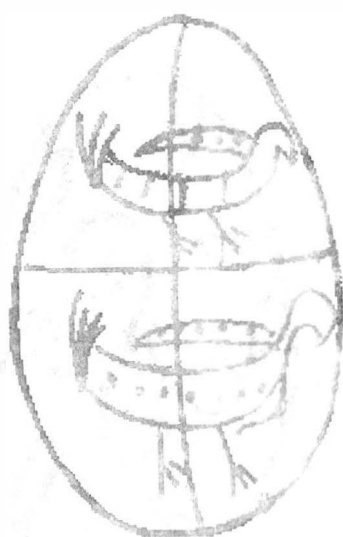
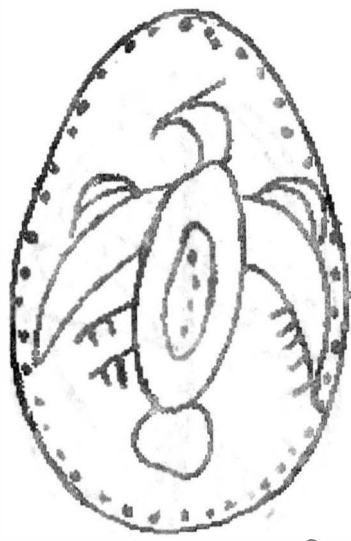
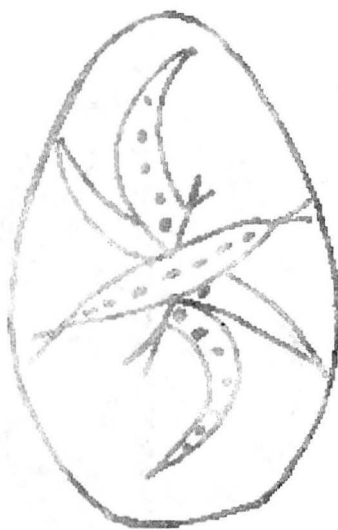
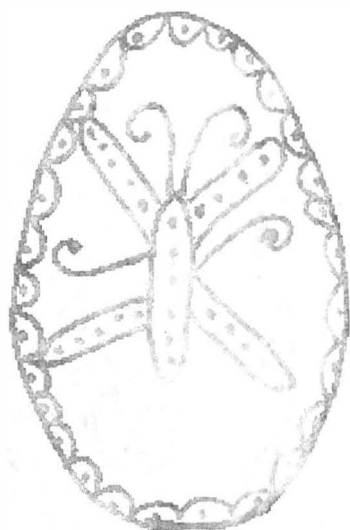
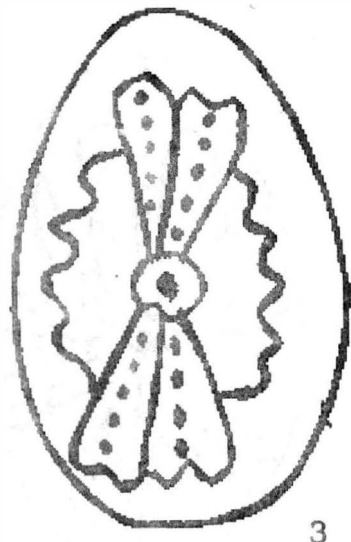
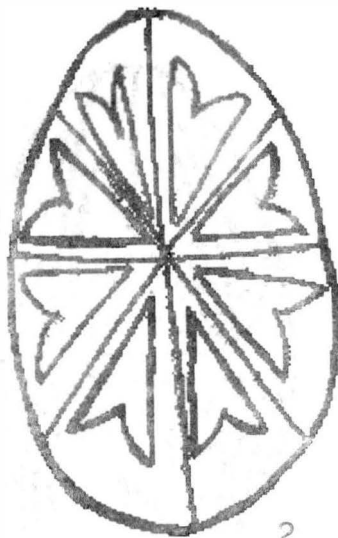
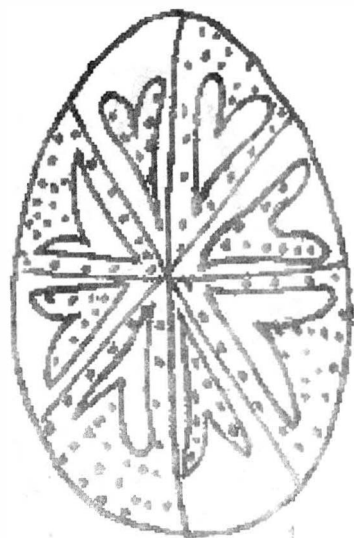
8



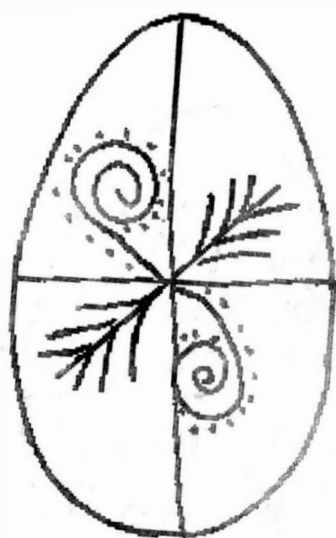
9



PLANȘA III



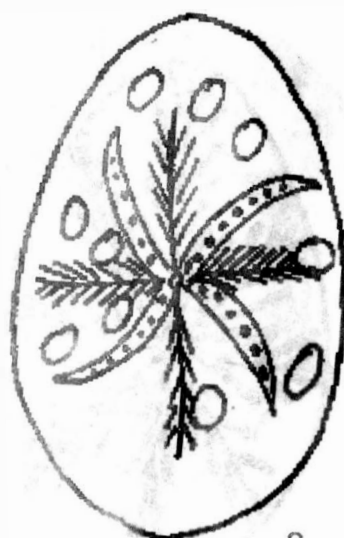
NSA IV



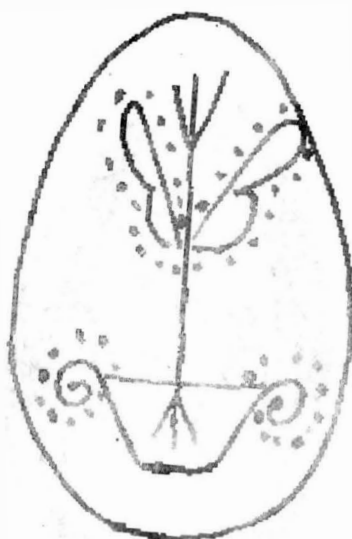
1



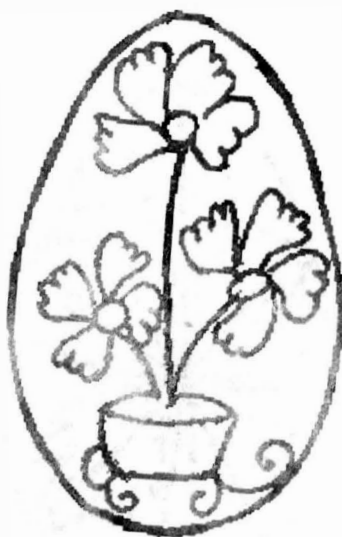
2



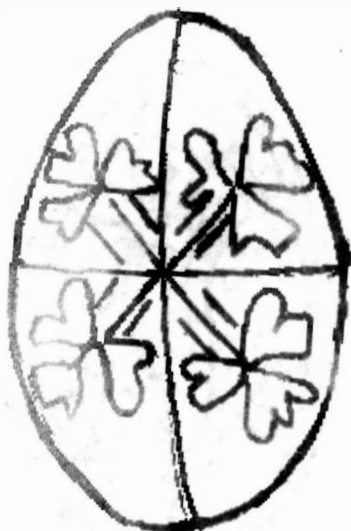
3



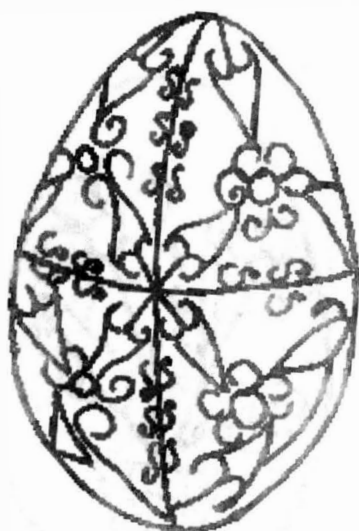
4



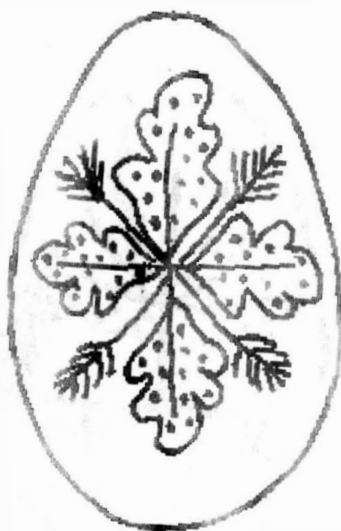
5



6



7



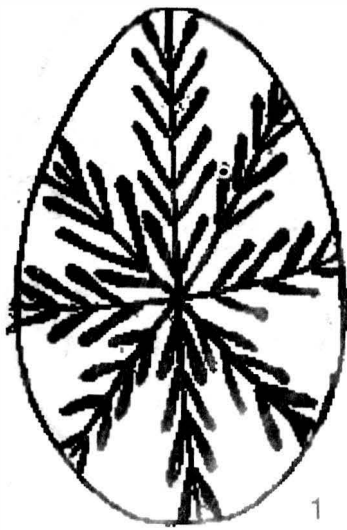
8



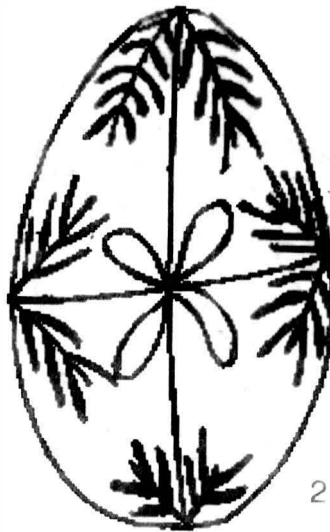
9

PLANSA V

61



1



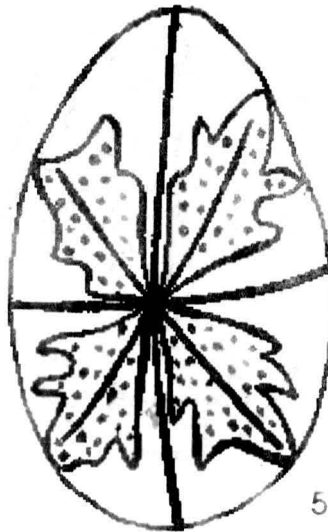
2



3



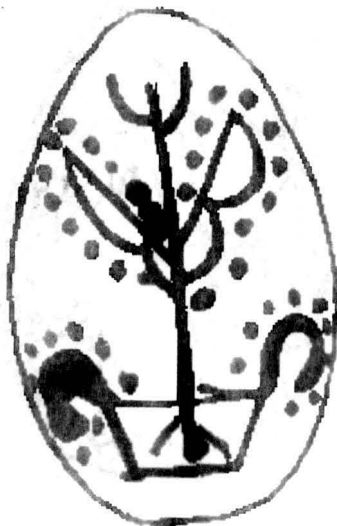
4



5



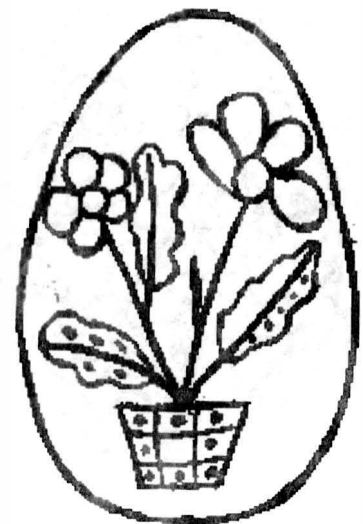
6



7



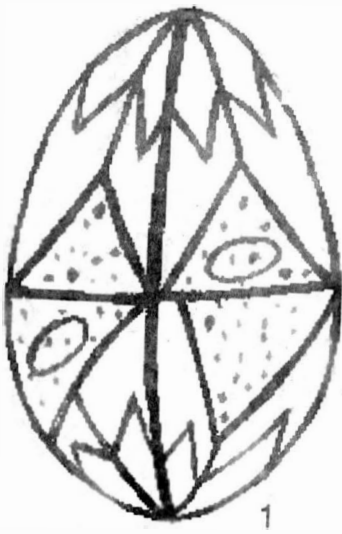
8



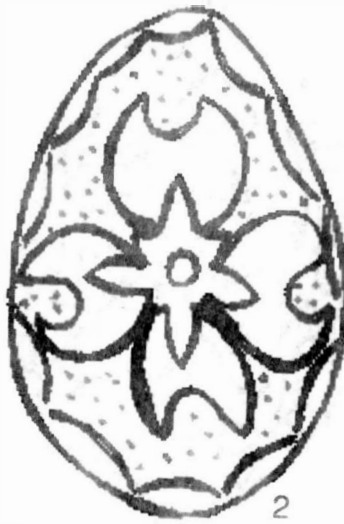
9

PLAȘA VI

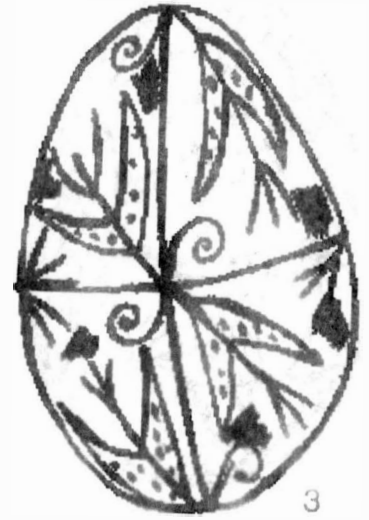
62



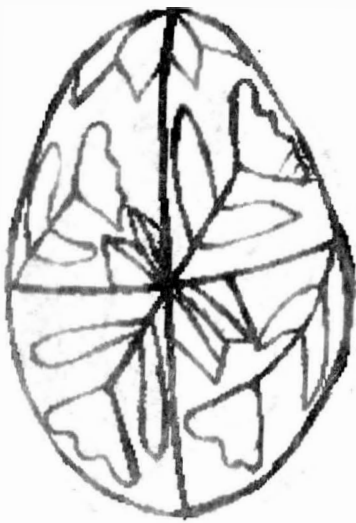
1



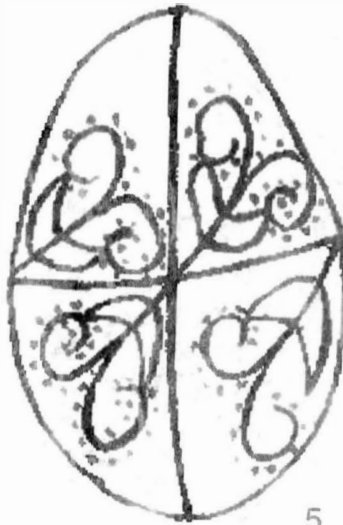
2



3



4



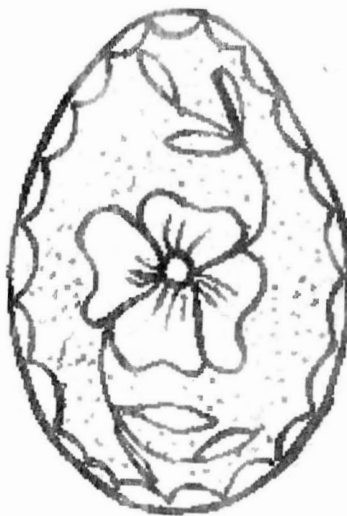
5



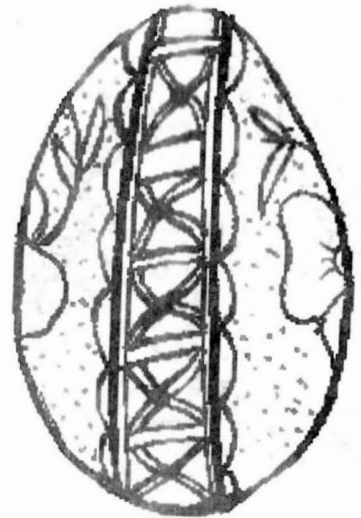
6



7

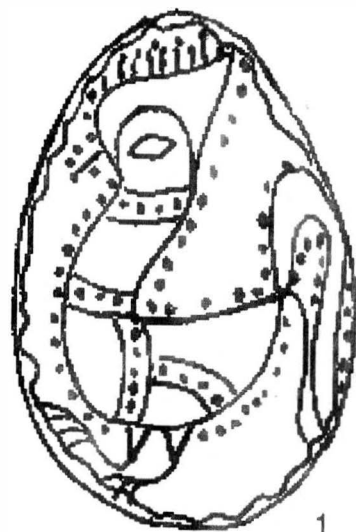


8



9

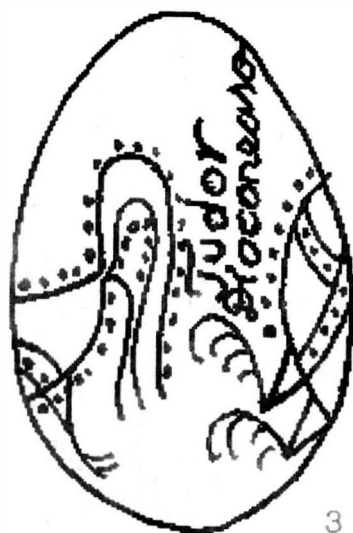
PLANȘA VII



1



2



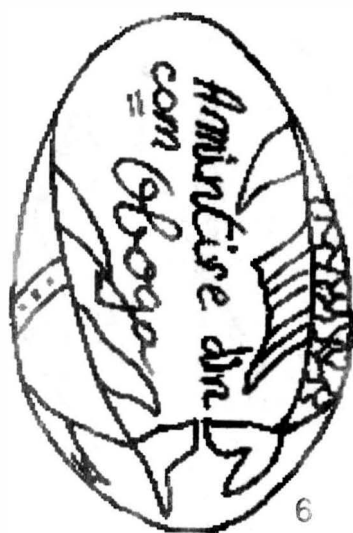
3



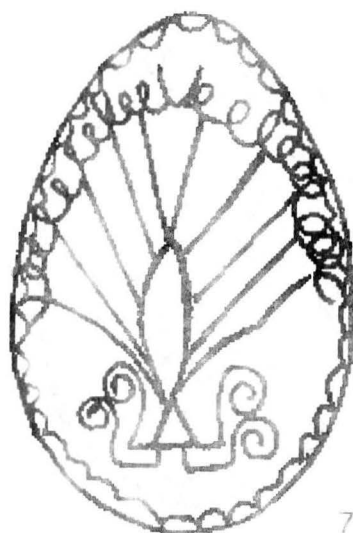
4



5



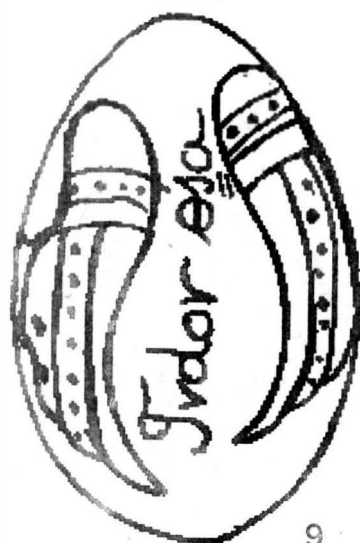
6



7

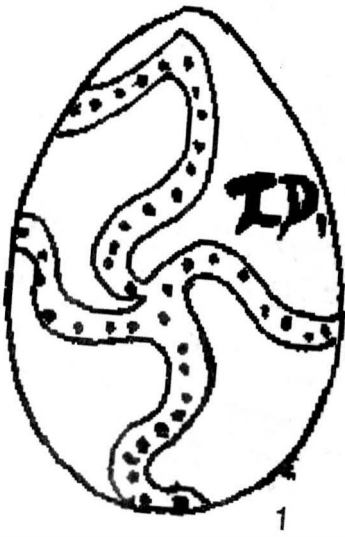


8

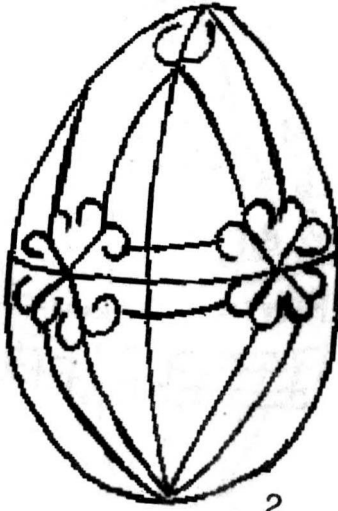


9

PLANȘA VIII



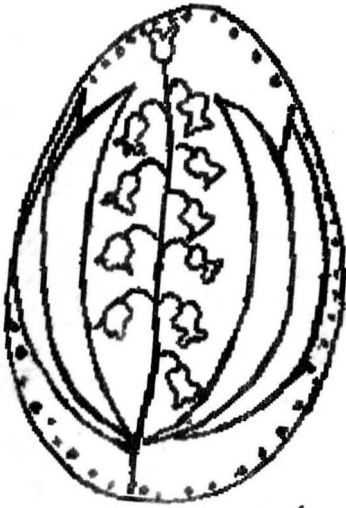
1



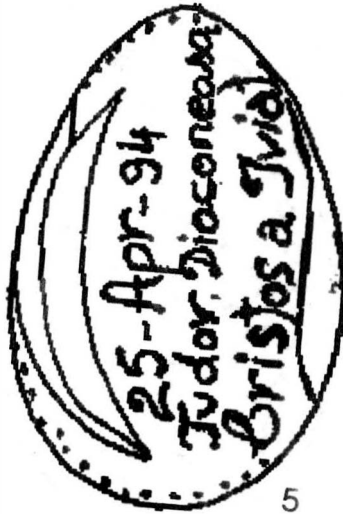
2



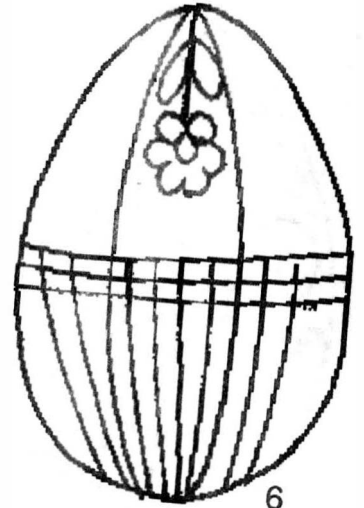
3



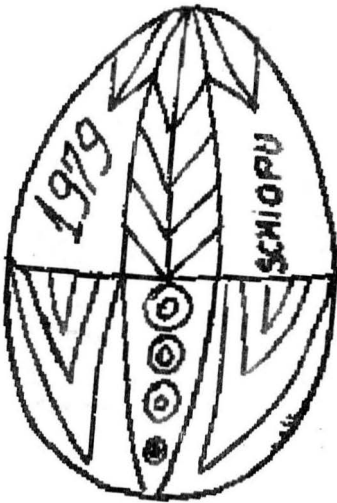
4



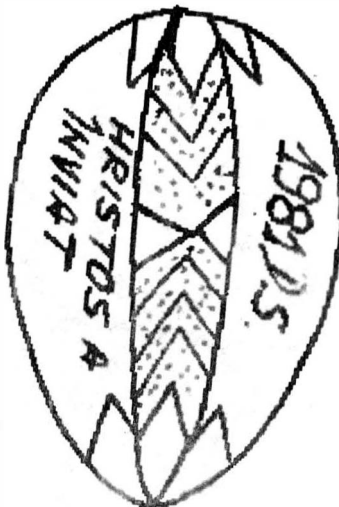
5



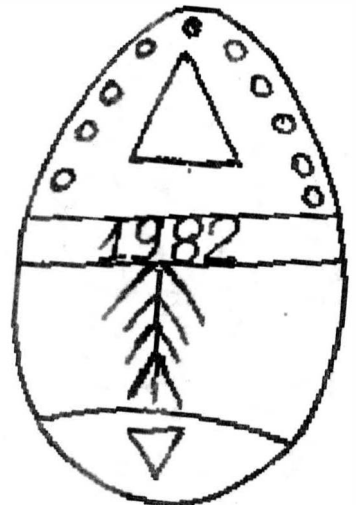
6



7



8



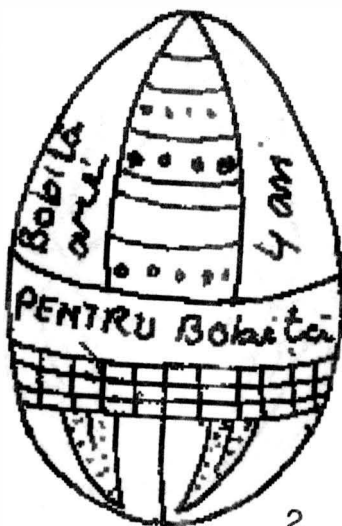
9

PLAȘA IX

65



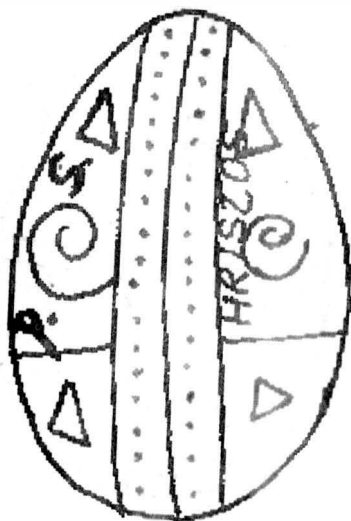
1



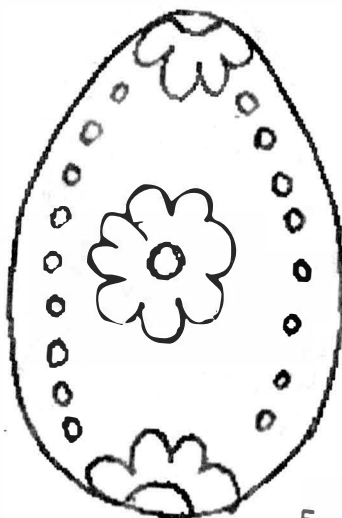
2



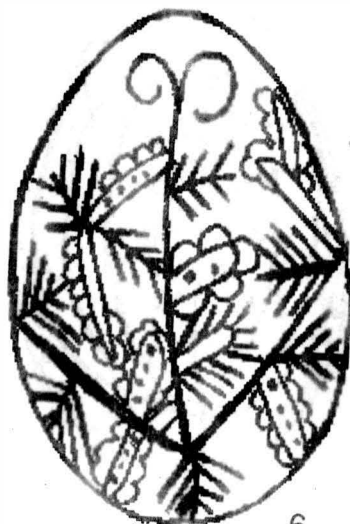
3



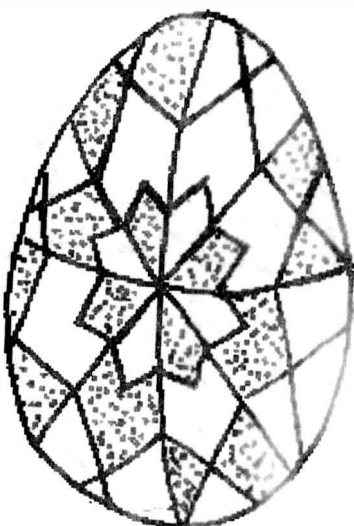
4



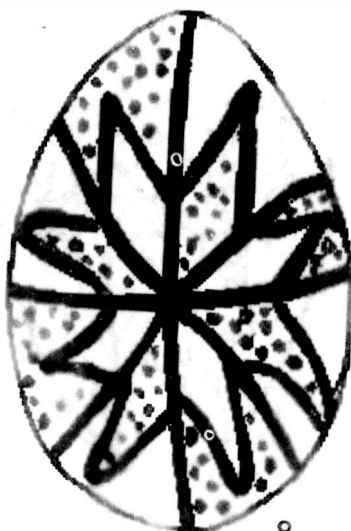
5



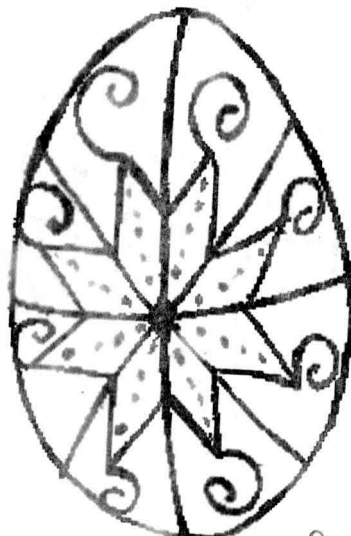
6



7



8



9

PLAȘA x